

Riigikohus

Teie 14.08.2023 nr 5-23-34/3

Meie .09.2023 nr 2-8/23-16/4

**Arvamus TsMS § 183 lg 1 esimese lause
põhiseaduspärasuse kohta (PSJV nr 5-23-34)**

Tallinna Ringkonnakohus tunnistas 16. juuni 2023. a määrusega tsiviilasjas nr 2-22-19302 põhiseadusega (PS) vastuolus olevaks tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 183 lõike 1 esimese lause osas, milles see välistab tsiviilkohtumenetluses menetlusabi andmise selles sättes märgitud kriteeriumitele mittevastavale Eesti eraõiguslikule juriidilisele isikule kohtusse pöördumisel riigilõivu tasumisest täielikult või osaliselt vabastamiseks.

Ringkonnakohtu hinnangul on regulatsioon, mis välistab Eesti eraõiguslikule juriidilisele isikule menetlusabi andmise tsiviilkohtumenetluses kohtusse pöördumisel ettenähtud riigilõivu tasumisest täielikult või osaliselt vabastamiseks, sobiv ja vajalik abinõu menetlusökoonomia eesmärgi suhtes, kuid ei ole seda menetlusosaliste õigusemõistmise kulutuste kandmisest osavõtu eesmärgi suhtes, sest sama tulemuse annab riigilõivu osamaksetena tasumise võimaldamine, mis oleks isikut vähem koormav. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi senise praktika järgi võimaldab TsMS § 181 lõige 3¹ lõivu osamaksetena tasumist ka juriidilise isiku puhul (RKTKm 21.12.2010, 3-2-1-147-10, p 9).

Lisaks ei ole kõnealune regulatsioon kohtu hinnangul mõõdukas abinõu menetlusökoonomia eesmärgi täitmiseks. Kuigi riigil ei ole kohustust anda majandustegevusega tegelevatele eraõiguslikele juriidilistele isikutele kohtusse pöördumiseks menetlusabi, peab riik siiski tagama, et ka juriidiline isik saab põhiõigusi tõhusalt teostada. Puudub alus eeldada, et äriühingul peab igal juhul olema majanduslik võimekus riigilõivu tasuda. Käesoleval juhul on tegemist olukorraga, kus kostja pangakontod ja vähemalt osa majandustegevusega seotud vallasvara on arestitud. Kirjeldatud olukorras ei ole mõistlikult näha, kuidas kostja saaks oma vara arvel tasuda lõivu kohtusse pöördumisel (vrd RKTKm 20.02.2019, 2-14-10489, p 12). Taotlust sisuliselt lahendades tuleks kontrollida TsMS § 182 lõike 2 punkti 2 ja analoogia korras ka § 183 lõike 2 tingimusi (vt RKÜKo 12.04.2011, 3-2-1-62-10, p 62.2). See ei tähenda, et menetlusabi andmise peab igal juhul välistama. Need sätted koostoimes TsMS § 181 lõikega 3¹ pakuvad mõõdukama lahenduse menetlusökoonomia eesmärgi täitmiseks kui TsMS § 183 lõike 1 esimeses lauses sisalduv absoluutne välistus.

Vaidlustatud säte:

§ 183. Juriidilisele isikule ja pankrotivõlgnikule menetlusabi andmise piirangud

(1) Juriidilistest isikutest võib menetlusabi oma eesmärkide saavutamiseks taotleda üksnes tulumaksusoodustusega mittetulundusühingute ja sihtasutuste nimekirja kantud või sellega

võrdsustatud mittetulundusühing või sihtasutus, mille asukoht on Eestis või mõnes muus Euroopa Liidu liikmesriigis, kui taotleja põhistab, et ta taotleb menetlusabi keskkonnakaitse või tarbijakaitse valdkonnas või muud ülekaalukat avalikku huvi arvestades paljude inimeste seadusega kaitstud õiguste võimaliku kahjustamise vältimiseks ja ta ei suuda eeldatavasti menetluskulusid oma vara arvel katta või suudab neid tasuda üksnes osaliselt või osamaksetena.

Õiguskomisjon tutvus kohtumäärusega ja arutas vaidlustatud sätte põhiseaduspärasust 18. septembri 2023. a istungil ning leidis järgmist:

- 1.** Käesolevas asjas vaidlustatud TsMS § 183 lõige 1 on Riigikogu kodu- ja töökorra seaduses sätestatud menetluskorda järgides nõutava häälteenamusega vastuvõetud ja kahtlusteta mõistetav, seega formaalselt põhiseaduspärane.
- 2.** Tegemist on põhiseaduslikkuse järelevalve lubatavuse seisukohast asjassepuutuva normiga, sest selle kehtivusest (põhiseaduspärasusest) sõltub, kas kohtusse pöördumise põhiõigust kasutada soovival juriidilisel isikul, mis ei vasta vaidlustatud sätte kriteeriumitele, on võimalik saada menetlusabi või mitte.
- 3.** Riigilõivu tasumise kohustus, samuti sellest kohustusest vabastamisest keeldumine riivavad nii omandipõhiõigust (PS § 32) kui ka kohtusse pöördumise põhiõigust (PS § 15 lg 1). Need põhiõigused laienevad PS § 9 lõike 2 kohaselt ka juriidilistele isikutele. Kohtusse pöördumise põhiõigust võib piirata üksnes teiste põhiseaduslike väärtuste kaitseks. Sellisteks väärtusteks ehk riive legitiimseteks eesmärkideks saavad olla menetlusökoonoomia, samuti ka õigusemõistmise kulutuste kandmisest osavõtu põhimõte (RKÜKo 06.03.2012, 3-2-1-67-11, p 25).
- 4.** Õiguskomisjon on seisukohal, et menetlusabi lubatavuse küsimuses pole kaalukat argumenti vahe tegemiseks kohtusse pöördumise põhiõiguse kasutamisel esimese kohtuastme ja kõrgemate kohtuastmete vahel (PS § 15 lõige 1 tagab I astme kohtusse pöördumise, PS § 24 lõige 5 tagab edasikaebeõiguse kõrgematesse kohtuastmetesse). Menetlusabi andmise võimalused erinevates kohtuastmetes peaks komisjoni hinnangul olema sarnased. Arvestades, et Riigikohtu üldkogu otsusega (RKÜKo 12.04.2011, 3-2-1-62-10) on juba tunnistatud põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks TsMS § 183 lõike 1 esimene lause osas, milles see välistab tsiviilkohtumenetluses menetlusabi andmise selles sättes märgitud kriteeriumitele mittevastavale Eesti eraõiguslikule juriidilisele isikule riigilõivu tasumisest täielikult või osaliselt vabastamiseks teises kohtuastmes apellatsioonkaebuse esitamisel, on vaidlustatud sätte samadel alustel ja põhjustel põhiseadusega vastuolus ka osas, milles see välistab riigilõivu tasumisest täieliku või osalise vabastamise esimeses kohtuastmes kohtusse pöördumisel, st hagi, vastuhagi või avalduse esitamisel.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)
Eduard Odinets
esimees

Linnar Liivamägi
631 6457 Linnar.liivamagi@riigikogu.ee